

ORASAM

Analiz

ARALIK 2023 / NO 12



KAZAKİSTAN VE MACARİSTAN ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLER

Dr. Maksat ACIKAN UULU

Kazakistan ile Macaristan arasındaki ilk siyasi ve diplomatik ilişkiler, Orta Asya bölgesinde yer alan diğer eski Sovyet ülkeleriyle birlikte 1992 yılında resmen kurulmuştur. Komşuları Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'a kıyasla Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından bu güne kadar Macaristan ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini aktif bir şekilde geliştirdiği görülmektedir. İki ülkenin tarihi ve kültürel yakınlığı, yakın ve dostane ilişkilerin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kazakistan için Macaristan, Doğu Avrupa'daki başlıca stratejik ortaktır. Kazakistan, Orta Asya'da son 30 yılda Macaristan ile istikrarlı ticari ve ekonomik ilişkiler kurmayı başaran tek ülkedir [Capital. 2021]. Kazakistan, 1992 yılında Macaristan ile diplomatik ilişkiler kurmuş ve aynı yıl büyükelçiliğini açmıştır. Bu büyükelçilik, bağımsız Kazakistan'ın Orta ve Doğu Avrupa'da açılan ilk büyükelçiliği olmuştur. Aralık 1994'te Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Macaristan'a ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmiştir. Ziyaretin ardından Kazakistan ve Macaristan "Yatırımların Geniş-

letilmesi ve Korunması" anlaşmasını ve "Kazakistan ve Macaristan Arasında Çifte Vergilendirmenin Kaldırılması" Sözleşmesini imzalamıştır. Kasım 1997'de ise Macaristan Cumhurbaşkanı A. Genz ilk kez Kazakistan'ı ziyaret etmiştir. Bundan sonra yaklaşık on yıl boyunca cumhurbaşkanları düzeyinde resmi ziyaretler olamamıştır. Ancak hükümetler arası işbirliği devam etmiştir. 2007 yılından itibaren iki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Kasım 2007'de Kazakistan Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev Budapeşte'ye bir devlet ziyareti gerçekleştirmiş ve bunun sonucunda iki ülke liderleri ortak bir açıklama yapmıştır [wikipedia.org 2019]. 2008 yılında iki ülke hükümetleri arasında ekonomik ilişkilere dair bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma, Kazakistan-Macaristan hükümetler arası komisyonun çalışmaları için yasal dayanak oluşturmuştur. 26-27 Kasım 2008 tarihlerinde hükümetler arası komisyonun ilk toplantısı Astana'da yapılmıştır. Toplantı çerçevesinde yasal ve düzenleyici çerçevenin güçlendirilmesi, sanayi-inovasyon ve bilimsel işbirliği, sağlık ve ilaç endüstrisi, turizm, tarım, orta ve küçük işletmelerin

geliştirilmesi konularında görüşmeler yapılmıştır. Hükümetler arası komisyon toplantısının ardından taraflar “Kazakistan-Macaristan İş Konseyi’nin” kurulmasına ilişkin bir protokol imzalamıştır. Hükümetlerarası komisyonun ikinci toplantısı 2010 yılında Budapeşte’de, üçüncü toplantısı ise 2011 yılında Kazakistan’da gerçekleştirilmiştir [minplan.kz]. Genel olarak, ikili ilişkilerin geliştirilmesinde ikinci aşamanın 2012 yılında başladığı düşünülebilir. Macaristan Başbakanı Viktor Orbán’ın Mayıs 2012’de Kazakistan’a gerçekleştirdiği resmi ziyaret, iki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin gelişmesinin önünü açan bir adım olmuştur. Ziyaret sırasında 11 belge imzalanmış ve hükümetler arası komisyonun sıradaki toplantısı ve bir iş forumu düzenlenmiştir [wikipedia.org 2019]. Viktor Orbán’ın hükümet başkanı olarak seçilmesi, Macaristan’ın sadece Kazakistan’la değil, Orta Asya’daki diğer Türk devletleriyle de siyasi ve ekonomik ilişkilerinde gelişmelerin başlangıcı olmuştur. 2012’den sonra ikili ilişkilerin gelişmesinin bir göstergesi de Macaristan’ın uluslararası ilişkilerde Kazakistan’a verdiği siyasi destektir. Örneğin, Kazakistan ile Avrupa Birliği (AB) arasında 21 Aralık 2015 tarihinde Astana’da imzalanan “Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması” 6 Aralık 2016 tarihinde Macaristan Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. Macaristan, Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında Kazakistan ile anlaşma yapan ilk ülke olmuştur. Ayrıca 2015 yılında Kazakistan-Macaristan Stratejik Konseyi kurulmuştur. İki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilere ek olarak, 1993 yılından itibaren ekonomik ilişkilerde de kademele iyileşmeler olmuştur. Macaristan’dan Kazakistan’a doğrudan yatırım çekmek, ortak girişimler kurmak ve karşılıklı ti-

careti arttırmak için planlar geliştirilmiştir. Ancak 1990’ların başında iki devlet arasında ekonomik ilişkileri hızla geliştirecek temel yasal ikili anlaşmalar yoktu. Böyle bir durum ekonomik ilişkilerin gelişmesini olumsuz etkilemiştir. Ancak 2000’lerin başında bu durum önemli derecede değişmiş ve ekonomik bağları geliştirmek için birkaç sürekli bağlantı kurulmuştur. Bunlar arasında Kazakistan-Macaristan Stratejik Konseyi, “Hükümetlerarası Ekonomik İşbirliği Komisyonu”, “İş Konseyi” ve “Ortak Yatırım Fonu” bulunmaktadır. [kt.kz 2023]. Kazakistan ağırlıklı olarak petrol, makine ve ekipman parçaları gibi mallar ihraç ederken Macaristan’dan ilaç, hijyen ürünleri, herbisit ve eczacılık ürünleri ithal etmiştir. İkili işbirliğinin ilk aşamasında, yani 2000 yılının başına kadar, iki ülke kendi ürettikleri malları alıp satmakla meşgul olmuştur. 2000 yılından sonra ise, ortak kurulan işletmeler ve şirketler ortaya çıkmaya başlamıştır. 2002 yılına kadar Kazakistan’da yaklaşık 30 farklı Macar şirketi kurulmuştur [gov.kz 2002]. Özellikle Macar şirketi “MOL”, Kazakistan’ın petrol endüstrisine büyük yatırımlar yaparak bu endüstrinin gelişimine katkıda bulunan bir yabancı yatırımcı olarak görülmüştür. MOL, Batı Kazakistan bölgesinde jeolojik araştırmaları başarıyla yürüten ve petrol üretiminde aktif olarak yer alan büyük bir yatırımcıdır. 2002’den 2007’ye kadar ikili ticaret hacmi altı kat artarak 300 milyon dolara ulaşmıştır. Ayrıca Kazakistan’da çeşitli profillerde 58 ortak şirket ortaya çıkmıştır [online.zakon.kz 2007]. Bu şirketler ağırlıklı olarak sanayi mallarının üretimi, tarım ürünlerinin işlenmesi ve satışı ile uğraşmışlardır. Bunlar arasında en büyük şirketler şunlardır: “Hemimontaj”, “MMG AM NOVA”, “ATKS”, “Harkon”, “Globus”, “Gedeon Richter”, “Egis” ve “Venprod” [Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Arşivi].

2008 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 274.2 milyon dolara ulaşmıştır. Bu rakam 2010 yılında 323.1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (ihracat 195.3 milyon dolar, ithalat 99.5 milyon dolar) [KTK Arşivi]. Kazakistan'ın 2011 yılında Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'dan sonra eski Sovyetler Birliği ülkeleri arasında Macaristan'ın üçüncü büyük ticaret ortağı haline geldiğini belirtmek gerekir. Kazakistan Gümrük İstatistiklerine göre 2011 yılında ikili ticaret hacmi 271.8 milyon dolar (ihracat - 107.5 milyon dolar, ithalat - 164.3 milyon dolar) olarak hesaplanmıştır [IA zakon.kz 2011]. Bu rakam iki ülkenin gerçek kapasitesinden birkaç kat az olsa da diğer Orta Asya ülkeleriyle karşılaştırıldığında iyi bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Özellikle Kazakistan'ın coğrafi konumu ve tarım sektöründeki fırsatların kapsamı Macar hükümetinin ve özel şirketlerin dikkatini çekmiştir. 2015 yılından itibaren tarım sektöründeki işbirliği iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Macaristan'ın tarımsal araştırmalar, yeni bitki çeşitlerinin üretimi ve hayvancılıktaki gelişmeler açısından dünyanın önde gelen ülkesi olduğu göz önüne alındığında, Macaristan'ın bu alanda Kazakistan ile işbirliği yapması doğal bir durumdur. 2015 yılından itibaren tarım sektöründe çeşitli ortak projeler hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri olarak tarımsal projeleri finanse etmek üzere 2015 yılında 40 milyon dolar yetkili sermayeli Kazakistan-Macaristan Yatırım Fonu kurulmuştur [mfa.gov.kz. 2019]. 31 Mart 2016 tarihinde ise yatırım fonu resmi olarak çalışmaya başlamıştır [nursultan.mfa.gov, 2017]. Kazakistan'ın 2016 yılında Macaristan ile tarım ürünleri ve bunların işlenmesine ilişkin ticaret hacmi 6.3 milyon dolar olmuştur. Bu gösterge 2015 yılına kıyasla 1.5 kat artmıştır. Buna ek olarak, iki ülke arasında sadece ticaret değil,

aynı zamanda tarım-sanayi kompleksindeki bilimsel bağları da güçlendirmek için araştırma merkezleri ve üniversiteler arası işbirliği kurulmuştur [agroinfo.kz. 2017]. Tarım alanında mısır ve tahıl ürünlerinin yetiştirilmesi için özel faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Hayvancılık sektöründe, Kazakistan ve Macaristan Tarım Bakanlıkları arasında birçok işbirliği alanında süt çiftlikleri ve kümes hayvancılığının ve koyun yetiştiriciliğinin geliştirilmesine yönelik ortak planlar oluşturulmuştur. Pandemiye rağmen, ülkeler arasında tarım sektöründeki ticaret hacmi 2020 yılında %33 oranında artmıştır [gov.kz. 2021]. 2009'dan 2021'e kadar Kazakistan'da Macar sermayesinin katılımıyla 29 şirket ve 41 ortak girişim kurulmuştur. Son 11 yıl içinde Macaristan, Kazakistan ekonomisine 226 milyon dolar, 2021'in ilk 6 ay içinde ise 14,6 milyon dolar yatırım yapabilmiştir [Capital, 2021]. Pandemiye rağmen iki ülkenin ekonomik ilişkilerinde ticarete herhangi bir azalma yaşanmamıştır. Ocak-Kasım 2022 döneminde Kazakistan ile Macaristan arasındaki ticaret hacmi %29,1 artışla 158,7 milyon dolara ulaşmıştır [turanpress.kz 2023]. Genel olarak, ikili ekonomik işbirliğinin başladığı 1992'den 2022'ye kadar Kazakistan ve Macaristan 4.2 milyar dolar değerinde 160 ortak yatırım projesi gerçekleştirmiş ve 15,700 sürekli istihdam sağlamıştır [forbes.kz 2023]. Macaristan, Kazakistan ile işbirliği içinde, yüksek ulaşım ve transit potansiyeli göz önüne alındığında, Kazakistan'ın gelişimi için önerilerde bulunmuştur. Sonuç olarak, 2030 yılına kadar Kazakistan'daki uluslararası transit taşımacılık koridorlarının ve lojistik terminallerinin kapasitesini artırmak için özel bir konsept geliştirilmiştir [today.kz 2022]. İşbirliğini artırmayı amaçlayan bu tür yapıların ortaya çıkması birkaç yıl alacaktır. Aynı zamanda, ikili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çabaların sonuçları, ikili ilişkilerin verimli olduğunu göstermektedir.

КАУНАКҶА

1. Wikipedia.org (2019). “Казахстанско-венгерские отношения” Alınan yer: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0> Erişim tarihi: 2019
2. INBUSINES.KZ (2017). "Казахстанская нефтянка остается самой привлекательной сферой для венгерских инвестиций" Alınan yer: <https://inbusiness.kz/ru/news/posol-%C2%ABkazahstanskaya-neftyanka-ostaetsya-samoj-privlekate> Erişim tarihi: 13.03.2017
3. mfa.gov.kz (2019). “Казахстан и Венгрия: 5 лет успешному стратегическому партнерству” Alınan yer: <https://web.archive.org/web/20190718163642/http://mfa.gov.kz/ru/content-view/kazakhstan-i-vengria-5-let-uspesnomu-strategiceskomu-partnerstvu> Erişim tarihi: 2019
4. КАПИТАЛ (2021). “За 10 лет Венгрия вложила в экономику Казахстана \$226 млн” Alınan yer: <https://kapital.kz/economic/99766/za-10-let-vengriya-vlozhila-v-ekonomiku-kazakhstan-226-mln.html> Erişim tarihi: 26.10.2021
5. Посольство Венгрии Астана (2017). «Двусторонние отношения с Республикой Казахстан» Alınan yer: <https://nursultan.mfa.gov.hu/rus/page/ketoldalukapcsolatok-kazahsztan>. Erişim tarihi: 2017
6. «КазИнформ» (2007) Казахстанско-венгерские отношения вышли на новый путь развития - посол венгрии в РК Alınan yer: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30148040&pos=4;-98#pos=4;-98 Erişim tarihi: 2017
7. ИА ZAKON.KZ (2012) Казахстан и Венгрия на пути расширения экономического сотрудничества. Alınan yer: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31183963&pos=4;-98#pos=4;-98. Erişim tarihi: 04.05.2012
8. online.zakon.kz (2007) Казахстанско-Венгерские отношения вышли на новый путь развития - посол венгрии в РК Alınan yer: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30148040&pos=4;-98#pos=4;-98 Erişim tarihi: 11.12.2007
10. nursultan.mfa.gov (2016) Двусторонние Отношения С Республикой Казахстан. Alınan yer: <https://nursultan.mfa.gov.hu/rus/page/ketoldalukapcsolatok-kazahsztan> Erişim tarihi: 16.10.2016
11. kapital.kz/economic (2021) За 10 Лет Венгрия Вложила В Экономику Казахстана \$226 млн. Alınan yer: <https://kapital.kz/economic/99766/za-10-let-vengriya-vlozhila-v-ekonomiku-kazakhstan-226-mln.html> Erişim tarihi: 26.10.2021

12. agroinfo.kz . (2017) Қазақстан и Венгрия укрепляют сотрудничество в сфере развития сельского хозяйства. Alınan yer: <https://agroinfo.kz/kazakhstan-i-vengriya-ukreplyayut-sotrudnichestvo-v-sfere-razvitiya-selskogo-hoz-yajstva/> Erişim tarihi: 21.08.2017.

13. turanpress.kz(2023) Қазақстан и Венгрия укрепляют двустороннее сотрудничество Alınan yer: <https://turanpress.kz/politika-i-vlast/5473-kazakhstan-i-vengrija-ukrepljayut-dvustoronnee-sotrudnichestvo.html> Erişim tarihi: 28.01.2023.

14. gov.kz (2021) Министры сельского хозяйства Казахстана и Венгрии встретились в Нур-Султане. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/press/news/details/205197?-lang=ru> Erişim tarihi: 21.05.2021.

15. forbes.kz (2023) Alınan yer: Венгрия поддерживает Казахстану при вступлении в состав ОЭСР. https://forbes.kz/economy/vengriya_podderjit_initsiativu_kazahstana_po_vhojdeniyu_v_sostav_oesr/ Erişim tarihi: 29.01.23

16. kt.kz (2017) Alınan yer: Венгерские предприниматели намерены создать в Южном Казахстане совместные предприятия. https://www.kt.kz/rus/ekonomika/vengerskie_predprinimateli_namereni_soztatj_v_juzhnom_kazahstane_

sovместnie_predpriyatija_1153644385.html Erişim tarihi: 13.08.2017

17. kz.kursiv (2018) Alınan yer: Почетное консульство Венгрии открылось в Алматы. <https://kz.kursiv.media/2018-12-15/pochetnoe-konsulstvo-vengrii-otkrylos-v-almaty/> Erişim tarihi: 15.12.2018

18. Архив КТК МФ РК

19. Пресс-релиз. Состоялось 1-ое заседание Казахстанско-венгерской межправительственной комиссии <https://minplan.kz/presservice/76/2402/>

20. dairynews.today/kz (2022) Alınan yer: Қазақстан и Венгрия запустили 160 совместных инвестпроектов на сумму \$4,2 млрд. <https://dairynews.today/kz/news/kazakhstan-i-vengriya-zapustili-160-sovmestnykh-in.html> Erişim tarihi: 01.02.2022

Dr. Maksat ACIKAN UULU

Kırğızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Orta Asya Araştırmaları Merkezi